

Petechel O.Yu. Criminological characteristics of the crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person

The article is devoted to the criminological characteristics of the crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person. The paper analyses the main scientific achievements in this sphere, the analysis of level, structure, dynamics and other indicators of sexual criminality. The basic criminological features of the person who commits the crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person are analysed. On the basis of it the general criminological portrait of rapist is formed. In addition, the typical criminogenic situations were generalized, sexual crimes are committed in that. The article described the victims of sexual crimes, their special features. Special attention is given to the characteristics of juvenile victims of sexual crimes. Based on materials research, scientists works in this field, generalized and proposed measures of the prevention of sexual crimes.

Keywords: sexual criminality, crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person, criminological characteristics of the crimes against sexual freedom and sexual integrity of a person.

Топ К.В.

**ЗАКОННА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЖУРНАЛІСТІВ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ**

УДК 343.12:343.43

Постановка проблеми. Дане питання актуальне з огляду на особливості кримінально-правового забезпечення свободи слова та діяльності ЗМІ в Україні. Українське законодавство встановлює законну професійну діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони. Враховуючи законодавчі недоліки формулювання кримінально-правових норм, виникають суттєві труднощі у правозастосовчій діяльності щодо питань визначення статусу журналіста та поняття його законної професійної діяльності

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукову базу дослідження складатимуть роботи вчених, присвячені вивченню питання визначення законної професійної діяльності як об'єкта кримінально-правової охорони. Різні аспекти цієї проблематики проаналізовані у працях Є.О. Письменського, П.П. Андрушко, Р.В. Вереші, М.І Мельника, І.Б. Медицького, В.В. Шаблистого, В.І. Павликівського.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

У зв'язку із сказаним **метою** статті є виокремлення професійної журналістської діяльності як одного з об'єктів злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та проти журналістів

Виклад основного матеріалу. Питання кримінально-правового захисту професійної діяльності журналістів в Україні продовжує залишатися актуальною проблемою. На сьогоднішній день перешкодження професійній діяльності працівників ЗМІ виступає однією з головних перешкод для засобів масової інформації гарантування конституційного права на свободу інформації та вільний до неї доступ. Попри криміналізацію таких діянь, правоохоронні органи в Україні рідко застосовують відповідні положення Закону про кримінальну відповідальність, кількість кримінальних проваджень є низькою, порівняно з кількістю випадків протиправного впливу на журналістів, застосовуються неадекватні міри покарання, які не забезпечують попередження нових порушень [14, с. 15].

В 2015 р. зафіксовано 2 випадки убивства журналістів, 58 випадків побиття та нападів на журналістів, 105 випадків перешкодження законній професійній діяльності журналістів та 12 випадків цензури [1], тоді як обліковано кримінальних правопорушень за вказаний період лише 64 (направлено до суду з обвинувальним вироком лише 5, що становить менше облікованих порушень, ніж в попередньому році) [3].

За період січня-вересня 2016 року Генеральна прокуратура зареєструвала 175 кримінальних правопорушень вчинених проти працівників ЗМІ. З них у 9 правопорушеннях кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом.

Зокрема, за статтею 171 Кримінального кодексу України «Перешкодження законній професійній журналістській діяльності» зареєстровано 136 кримінальних правопорушення. З них у 41 кримінальному правопорушенні провадження закриті. У 95 правопорушеннях кримінальне провадження проводиться далі, з них у 7 кримінальних правопорушеннях вручено повідомлення про підозру та у 5 правопорушеннях кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом.

За статтею 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста» органи прокуратури зареєстрували 35 кримінальних правопорушень, з них у 3 правопорушеннях провадження закриті. У 32 правопорушеннях кримінальне провадження проводиться далі, з них у 4 кримінальних правопорушеннях вручено повідомлення про підозру, у 4 правопорушеннях кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом.

Також було зареєстровано 3 кримінальних правопорушення за статтею 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», у яких кримінальні провадження проводяться надалі.

Крім того, органи прокуратури зареєстрували 1 кримінальне правопорушення за статтею 348-1 «Посягання на життя журналіста». Це провадження проводиться надалі.

За період січня – вересня від злочинів потерпіло 196 працівників засобів масової інформації. З них 137 журналістів та 18 керівників ЗМІ.

За перше півріччя 2016 року Генеральна прокуратура зареєструвала 113 кримінальних правопорушень вчинених стосовно журналістів. З них у 2 правопорушеннях кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом.

За перше півріччя 2016 р. зафіксовано загалом 129 випадків порушень свободи слова, порівняно до 143 випадків за аналогічний період 2015 року [13].

Посягання на законну професійну діяльність журналістів порушують основоположні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свободу обміну нею; об'єктивність інформації; повноту та точність, законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Цілком зрозуміло, що законна діяльність журналістів потребує належної правової охорони, зокрема, і за допомогою використання засобів кримінального права.

Водночас сказане не може стосуватись журналістської діяльності, яка провадиться всупереч законодавчим вимогам, виходячи за межі наданих журналістам прав і з порушенням покладених на них обов'язків. Відповідні діяння так само потребують кримі-

нально-правового реагування, адже в результаті їх вчинення зазвичай порушуються ключові права і свободи людини, завдається істотна шкода інформаційній безпеці держави та ін [9, с.91].

Спочатку посилення гарантій журналістської діяльності, а потім удосконаленням механізму її забезпечення, власне і привернули увагу до такого об'єкта кримінально-правової охорони, який з'явився 5 квітня 2001 р., проте був непомітним до внесення вказаних вище змін та доповнень до КК України. Таким об'єктом злочину є законна професійна діяльність журналіста, який зі ст. 171 КК України майже через 15 років «перекочував» у назву розділу XV Особливої частини кримінального закону та у нові статті цього розділу із вказівкою саме на законну професійну діяльність журналіста.

В розділі XV Особливої частини КК України «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та проти журналістів», визначати, що професійна діяльність журналіста буде законною, коли відбувається відповідно до нормативно-правових положень, визначених Конституцією України, законами України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР, «Про друкові засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ, «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р., «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ, іншими законодавчими актами України, ратифікованими нею міжнародними договорами у сфері свободи слова та інформації [6, с. 796].

Встановлений порядок здійснення законної професійної діяльності журналіста забезпечує конституційне право громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, необхідну їм для реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів.

Законом України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» визначено, що «журналіст – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засо-

бів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (у штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України» [11].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про інформацію» правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації є одним із принципів інформаційних відносин. Незаконна професійна діяльність журналістів є не припустимою та залежно від виду порушення потребує належного реагування як у моральній площині, так і правовій (у межах реалізації всіх видів юридичної відповідальності, включаючи кримінальну).

Журналістська діяльність складається із двох типів діянь: тих, які пов'язані з одержанням інформації (а також її окремими проявами у виді збирання та створення), і тих, які пов'язані з використанням інформації (зокрема, її поширенням та зберіганням). Журналіст має право одержувати та використовувати інформацію в будь-який спосіб, за винятком тих, які заборонені законом та (або) суперечать етичним засадам журналістської діяльності. Саме способи отримання й поширення інформації через притаманний їм високий рівень суспільної небезпечності можуть бути підставою для кримінальної відповідальності [8].

Журналіст може здійснювати професійну діяльність, перебуваючи у трудових або цивільних правовідносинах з редакцією друкованого засобу масової інформації, телерадіоорганізацією, інформаційним агентством (далі – редакція) або діючи за її дорученням чи самостійно.

Невипадково В.В. Шаблистий з цього приводу зазначає, що будь-яка професія є законною по факту, тобто професійно займатися певною діяльністю або бути професіоналом можна тільки тоді, коли обрана професія внесена до відповідного класифікатора професій. Особливо це стосується тих видів діяльності, що потребують спеціального кримінально-правового забезпечення – вищі посадові особи держави, представники судових та правоохоронних органів, правозахисних організацій, журналісти та ін. Називати їх професійну діяльність законною означає наявність «незаконної професійної діяльності» [15, с.83].

Разом із тим у класифікаторі професій (станом на 1 жовтня 2015 р.) ці особи названі: за номером 1210.1 – головний редактор газети/журналу, за номером 2451.2 – журналіст/журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації [4].

Законодавець у примітці до ст. 171 КК України передбачив відповідальність за перешкоджання саме законній професійній діяльності журналістів [9, с.94].

Законною є така діяльність журналістів, яка спрямована на реалізацію ними своїх повноважень в інформаційній сфері і здійснюється засобами та у порядку, передбачений законом. Відповідно перешкоджання незаконній журналістській діяльності (наприклад, закликам журналіста до захоплення влади) складу злочину не утворює.

Професійну діяльність журналіста у загальному вигляді можна змалювати як реалізацію прав та дотримання обов'язків. Так, права і обов'язки журналіста друкованого ЗМІ передбачені ст. 26 Закону України «Про пресу»; права і обов'язки телерадіожурналіста – в ст. ст. 58, 60 Закону України «Про телебачення»; а щодо журналістів інформаційних агентств, то, відповідно до вимог ст. 21 Закону України «Про агентства», вони мають права та виконують обов'язки, визначені чинним законодавством про пресу, телебачення і радіомовлення. При цьому об'єм прав та перелік обов'язків абсолютно не залежить від того, яке місце у інформаційному просторі займає газета, телеканал чи агентство, яка їх аудиторія, тираж, сфера розповсюдження чи залежно від інших подібних чинників. До речі, перелік прав журналіста у відповідному законодавстві не є вичерпним, що передбачає реалізацію журналістами й інших, не зазначених у законах прав, які прямо не суперечать їм [5].

Прийнявши Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», законодавець прирівняв журналістів до працівників правоохоронних органів за рівнем юридичної відповідальності при нанесенні для них будь-якої шкоди, але це не вирішує проблеми [12].

Кримінальний кодекс України у примітці до ст. 345-1 наводить розуміння професійної діяльності журналіста, правда, без

вказівки на її законність пропонують, розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані ЗМІ, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет.

До засобів масової інформації, відповідно до Законів України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», належать:

1) друковані засоби масової інформації (преса), періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань газетного та журнального типу є окремими періодичними і такими, що продовжуються, друкованими виданнями і підлягають реєстрації на загальних підставах. Зазначені друковані видання можуть включати до свого складу інші носії інформації, розповсюдження яких не заборонено чинним законодавством України. Друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу в світ і видрукований будь-яким тиражем. Сфера розповсюдження друкованого засобу масової інформації не обмежується;

2) телерадіоорганізації (zareєстрована у встановленому законодавством порядку юридична особа, яка на підставі виданої Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення ліцензії на мовлення створює або комплектує та (чи) пакує телерадіопрограми і (або) передачі та розповсюджує їх за допомогою технічних засобів мовлення);

3) інформаційні агентства (zareєстровані як юридичні особи суб'єкти інформаційної діяльності, що діють з метою надання інформаційних послуг) [2, с.30].

Слід зазначити, що надзвичайно велике значення має включення до переліку традиційних ЗМІ також Інтернет-ЗМІ. Так як кримінально-правовий захист свободи слова не повинен обмежу-

ватись сферою друкованих ЗМІ, телебаченням та радіомовленням, але й стосуватись журналістів Інтернет-ЗМІ.

У цьому плані заслуговує на увагу позиція Медицького І.Б., який, відповідно до ст. 345-1 КК України, проаналізувавши існуючі варіанти законодавчого розуміння, пропонує своє, більш розгорнуте поняття професійної діяльності журналіста. Зважаючи на дату прийняття основних нормативно-правових актів медійного законодавства, усе більш поширену практику журналістського «фрілансу», діяльність Інтернет-ресурсів чи порталів та ін., така позиція заслуговує на підтримку. Законодавець, зокрема, акцентував увагу на системності діяльності журналіста; розширив її обсяг за рахунок зберігання, поширення або іншого використання інформації; збільшив коло адресатів та перелік документів, за допомогою яких може бути підтверджений статус журналіста; пов'язав можливості професійної діяльності журналіста із використанням всесвітньої мережі Інтернет [7].

Висновки. Отож, в контексті виконання завдань кримінального закону, визначене у примітці до ст. 345-1 КК України, поняття «професійна діяльність журналіста», згідно з якою під цією діяльністю розуміється систематична діяльність особи, пов'язана із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет.

Такий підхід у цілому узгоджується з нормативними положеннями, які регулюють сферу інформаційних відносин, і може бути використаний для потреб класифікації злочинів, які вчиняються журналістами у процесі професійної діяльності.

Цілком зрозуміло, що законна діяльність журналістів потребує належної правової охорони, зокрема, і за допомогою використання засобів кримінального права.

Водночас сказане не може стосуватись журналістської діяльності, яка провадиться всупереч законодавчим вимогам, виходячи за межі наданих журналістам прав і з порушенням покладених на них обов'язків.

Відповідні діяння так само потребують кримінально-правового реагування, адже в результаті їх вчинення зазвичай порушуються ключові права і свободи людини, завдається істотна шкода інформаційній безпеці держави та ін.

1. *Барометр свободи слова за грудень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/barametr/51833-barometr-svobodislova-graden-2015-roku.html>*
2. *Вереша Р.В. Перешкодження законній професійній діяльності журналістів (Коментар до статті 171 КК України) / Р.В. Вереша // Часопис Академії адвокатури України – 2008. – Вип. 1(1). – С. 29-31*
3. *Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень – грудень 2015 року // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>*
4. *Класифікатор професій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/Spravochniki/KlassifikProfessiy.aspx>.*
5. *Костенко Л. Кримінальна відповідальність за перешкодження журналістській діяльності / Л. Костенко // Юридичний журнал. – 2008р. – Вип.12 // [Електронний ресурс] - <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3078>*
6. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.*
7. *Медицький І.Б. До розуміння категорії «потерпілий» у злочинах проти журналістів / І.Б. Медицький // Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Івано-Франківськ, 04 грудня 2015 року). – Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2015. – С.30-33.*
8. *Письменський Є. О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів: поняття та класифікація / Є. О. Письменський // Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 13 лист. 2015 року. – Одеса : ОДУВС, 2015. – С. 142–143.*
9. *Письменський Є.О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів у контексті забезпечення потреб українського суспільства на*

сучасному етапі його розвитку/ Є.О. Письменський // Вісник кримінологічної асоціації України. – 2016. – №1 (12). – С.90-103

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів від 14 травня 2015 р. № 421-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 29. – Ст. 264.
11. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів) : Закон України від 04.02.2016 р. № 1630-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53168.
12. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23 вересня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр
13. Статистична інформація Генеральної прокуратури України за 2015, 2016 роки // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
14. Стратегія розвитку законодавства України з питань свободи слова та діяльності ЗМІ відповідно до європейських стандартів: Схвалено на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформаційної політики 27 січня 2016 р. – 27 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komsvoobslova.rada.gov.ua/komsvoobslova/control/>
15. Шаблистий В.В. Законна професійна діяльність журналіста як «новий об'єкт кримінально-правової охорони»/Шаблистий В.В.//– Вісник Кримінологічної асоціації України № 2 (13) : збірник наукових праць [редкол. О. М. Бандурка (голов. ред.) та ін.]. – Харків : ХНУВС, 2016. –С.78-84.

Поп К.В. Законна професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони

Автором статті звертається увага на необхідність аналізу законної професійної діяльності журналіста як об'єкта кримінально-правової охорони.

Забезпечення кримінально-правової охорони прав журналістів потребує теоретичного усвідомлення положень законодавства про кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

Злочини, які завдають шкоди професійній діяльності журналістів можуть бути скоєні виключно в сфері законної професійної діяльності журналістів, тобто не визнаються потерпілими журналісти, які реалізують свою діяльність всупереч правовим вимогам, виходячи за межі наданих їм прав, бо така діяльність не буде відповідати критерію законності.

Ключові слова: професійна законна діяльність журналістів, об'єкт злочину, об'єкт кримінально-правової охорони, інформаційні агентства.

Pop K.V. Законная профессиональная деятельность журналистов как объект уголовно-правовой охраны

Автором статьи обращается внимание на необходимость анализа законной профессиональной деятельности журналиста как объекта уголовно-правовой охраны.

Обеспечение уголовно-правовой охраны прав журналистов требует теоретического осознания положений законодательства об уголовной ответственности за препятствование законной профессиональной деятельности журналистов.

Преступления, которые наносят ущерб профессиональной деятельности журналистов могут быть совершены исключительно в сфере законной профессиональной деятельности журналистов, то есть не признаются потерпевшими журналисты, которые реализовывают свою деятельность вопреки правовым требованиям, выходя за пределы предоставленных им прав, потому что такая деятельность не будет отвечать критерию законности.

Ключевые слова: законная профессиональная деятельность журналистов, объект преступления, объект уголовно-правовой охраны, информационные агентства.

Pop K.V. Legal professional journalistic activity as object of criminal and legal protection

The author of the article focuses on the need to make analyze of legal professional journalist activities as object of criminal and legal protection.

Ensuring criminal protection of journalists' rights requires a theoretical understanding of legislation on criminal liability for opposition of legal professional journalistic activity.

Crimes that harm professional activity of journalists can be committed only in the sphere of legal professional activity of journalists. However, this can not be applied to journalism, which is realized contrary to legal requirements, going beyond the limits of the granted rights of journalists and in violation of their duties.

Keywords: legal professional activities of journalists, crime object, , object of criminal and legal protection, news agency.